

NEVŞEHİR'DE HER EV AYNI ZAMANDA BİR İŞLETMEYDİ

Bahadır DEDEOĞLU

Emekli Öğretmen, Araştırmacı Yazar

Resim 1. Çekimini Yaptığım Evin Yıllar Önce Kullanıldığı Günlerdeki Hali

Her şeyden önce Nevşehir'in yapısını, mahalle ve sokaklarını bilmek gerekmektedir. Tabii insanın da yapısını bilmek gerekmektedir. Nevşehir, eskiden evin ana gelirinden ayrı bir işletme gibi çalışmaktaydı. Ataerkil toplumda herkese yapacak bir iş mutlaka vardır. Başka bir avantajı da ipek yolunun üzerinde olduğu için ticarete açık bir toplum olmasıdır. Maddi durumu pek iyi olmayan aileler kalaycılık ve çerççilik yapmaktaydı. Para pek bulunmadığından mal trampası

yapıldığı bilinmektedir. Zira buğdayın, arpanın, kayısının bol miktarda bulunması ticareti kolaylaştırmaktaydı. Köylerde bulunan "Köy odaları" ve yerleşimine göre bulunan hanlar sadece ticaret için gezgin olanların dışında ozanları, yolcuları da ağırlamaktaydı. Nevşehir aşiret bölgesi olduğundan insanlar eski yurtlarıyla ticareti, ziyareti 1900'lü yıllara kadar kesmemişlerdir. Bu yüzden savaş yılları ve ardı arkası kesilmeyen kıtlık yılları zayıtsız atlatılabiliyordu.

Evler, ne kadar taş yapı olsa da yolları dardır. İsimlerden de anlaşılabilir. "Daracık", "çıkılmaz sokak", "hayat" gibi terimlerle sık karşılaşılır. Sık olmasa da bazı bahçeli evler yine yaşanan kültürü yansıtmaktaydı. Kendi evimizi anlatayım:

İki katlı, tamamı Sulusaray taşından yapılmış bir bina idi. Alt katta ahır, şirahneli (şıra hane), kiler, düven hane depoluk iki adet oda bulunurdu. Kapısı ayrı da olsa merdivenle ikinci kata da çıkılırdı.

Resim 2. Elektrik Kaynağı Olmadığı Zamanlarda Yapılmış Bir Pencere Korkuluğu (Beddik Mahallesi. Günümüzde Bu Ev Yıkılmıştır)

Oduluk bu merdivenin altında dururdu. Ağaçlar kırılıp yeni istiflendiği zaman ağacın kokusu evlere ayrı bir güzellik verirdi. Bizim elma bahçelerimiz vardı ve elma odunu çok güzel kokardı.

Üst kat ailenin yaşam alanıydı. Günümüz insanının bilmediği bazı odalarda ve esas bir hamamlık bulunurdu. Mutfağa tandır evi denirdi. Bir büyük ve bir küçük tandır bulunurdu. Yemekler burada yapılıp, sular aynı tandırda kızdırılırdı (ısıtılıp kaynatmak). Tandır evinin duvarları devamlı siyah olurdu. Duman pencereden çekerdi. Ahşaptan yapılmış, ayrı bir kiler de ailenin yaşam alanında bulunurdu. Gaz ocağı, ben doğmadan birkaç yıl önce eve getirilmişti. Her şeyi ile çok enteresan bir ocaktı. Birçok zaman yanışını izler, sesini dinlerdim.

Damlar evin en işlevsel bölgelerinden biridir. Dam kapı deriz, bir duvarı yok oda gibiydi. Evlerin kürekleri, belleri tarım ve tamirat aletleri burada muhafaza edilirdi. Kim ne derse desin Nevşehir damlarının hâkimi kedilerdi. Dam kapılar sayesinde en soğuk günlerde bile sıcak bir yer mutlaka bulurlardı. En kolay yoldan köpeklerden kaçabilmelerinin

yanında evlerin bitişiğinde olan ağaçlardan ve asmalardan kuş avlama imkânına da sahiplerdi. Kediler aynı zamanda evlerin kâhyası gibiydi. Tahtalı hariç evin her tarafını kolağan ederlerdi. İyi birer fare avcısı olduğu için evin halkı üzerinde de itibarları vardı.

Evler birbirine yaslanmış olması hasebiyle çatı istenmeyen bir obje idi. Damlarda yanacak bir şey olmazdı lâkin çatıların yangınları büyütme özelliğini unutmamak gerekir. Oysa toprak damlar çok güzel bir ısı yalıtımı yapardı. Tek olumsuz tarafı evin her tarafı kemer olmadığından hezen örtü kullanıldığı için tahta kuruşu dediğimiz pireden biraz büyük haşerat, hezenler ilaçlanmadığı zaman ev ahalisinin üzerine iner ve canlarını yakardı. İlaçlama ise, gaz yağına karışmış DDT, çeşitli ilaçlardı.

Kışın, damların karı kürünür, karlar sokağa atılırdı. Bu işlemlerden sonra da sokak kürünür, insanların rahatça hareket edebileceği cılga yollar açılırdı. Yaz aylarında, Nevşehir damları kayısı kurutma yeri idi. Tüm damlar turuncuya dönerdi. Keza cevizler yine damlarda kurutulurdu. Bağ bozumunda veya kuru zamanı, yağmur yağma riski olursa üzüm

damlarda kurutulurdu. Bağ budaması neticesinde çubuklar ve kütükler çubukla sarılır, damların uygun yerlerine istif edilirdi. Bunda amaç çubukların çok çabuk çürümesidir. Tandır veya ocak yakılacaksa bu çubuklar kullanılırdı. Ekmek yaparken de en elverişli yakacak kavak ve ceviz gazelleriydi. Zira bu sayede pişirici ateşi kolay bir şekilde kontrol edebilirdi.

Biraz da sosyal yapı üzerinde durmak gerekir. Her şeyden önce insanlar yavaş bir hayat yaşıyorlardı. Günümüzde böyle bir yaşam gerçekten lüks bir yaşam olarak dünyaca kabul görmüştür. Zor günler hariç hayat rutininde her ev kışlık kayıtnı hazırlardı. Ahır olduğu için inek besleme olağan işlerden birisiydi. Bolca yeşillik vardı. İnsanlar, küçük bir tarlaya arpa ekse yemi bedavaya getirirlerdi. Küçükbaş hayvanı olanlar sürüye verirlerdi. Peynir yapımında ise imece usulüne uyulmuş. Bir deyişle her gün sütlerin bir ailede toplanacağı anlamına gelmektedir.

Bağ bozumu, her zaman çok zevkli bir seremoni olarak kabul edilirdi. Tanışlar veya imece usulü birbirinin bağlarında çalışırlar, küfelere doldurulan üzümler, gençler tarafından eve seferler yapılırdı. Üzüm toplayanlar, boş kap getirip kapları küfelere sandıklara boşaltanlar, o kadar adama yemek hazırlayan ana veya nine hiç boş kalmaz yorulmazdı da. Temiz bir gölgeye yer sofrası kurulur, patıcan veya kuru fasulye sahana hazırlanır, yufkalar sulanır sonra yemek faslı başlardı. Yemekten sonra ya karpuzlar kesilir ya da üzüm hoşafı hazırlanırdı. Burada önemli olan tema, işi bir meşakkat olarak görmemek, aksine zevk alınacak bir hobi olarak görmektir. Eskiden öyleydi. Bir zamanlar evlerde çeşme yokmuş, mahalle çeşmelerinden su getirirlermiş. Sıra olsa da insanlar orada en güzel sohbetleri eder, zahmetli bir işi zevke dönüştürmeyi bilirmiş.

Resim 3. Hezenlerle Kapılmış Örtü. En Üst Toprak Yapıydı. Taşlar Sulusaray Kepezi Olup Isı Yalıtımı Mükemmeldi.

Resim 4. Evin İçinde Oyulmuş Kiler. İçindeki Pomza (Hışır) ıslatılır ve Serin Bir Mekân Kazanırdı. Özellikle Çömlek Peynirinin Muhafaza Edildiği Yerlerdir. Kileri Olmayan Komşulara Da Hizmet Sunulurdu. Çömleğin Kulpuna Bez veya İp Bağlanırdı.

Zira çocukların heyecanlı maceralar dinlemeye ihtiyaçları olduğu kadar ninelerimizin de konuşmaya deşarj olmaya ihtiyaçları vardı.

Kız çocukları pişkin olması için annenin yanında ta küçükten beridir ev işlerinde yardımcı, kardeşlerini büyütme yardımcıdır. Zaman artarsa, oya, örgü gibi el işleri, yerine göre halı ve kilim dokuma gibi uğraşlarla da uğraşmış. Okula gidiyorsa dersleriyle de uğraşmış. Çocukluğumda kız çocuklarının derslerde daha başarılı olduğunu her zaman gözlemlemiştir.

Vadinin geniş tabanı yemyeşildi. Özlerle yani bostanlıklarla kaplı, sulanabilir olması Nevşehirliye ayrı bir kolaylık sağladı. Ulaşımı da kolaydı. Yağmur mevsimlerinde, Göre boğazından gelen seller biz çocuklar için ayrı bir heyecan verirdi. Vadi yeşildi. Şehir de yeşildi. Asmalar, çeşitli ağaçlar, güller, hanımleri, küpeliler, tefarikler, ortancalar şehre ayrı bir güzellik sunardı. Vadinin doğu yamaçlarında bozkır çiçekleri arzi endam ederdi. İğde çiçeklerinin kokuları bu seremoniye katılırdı. Nevşehirli sabaha yaban bülbüllerinin, sakaların, ispinozların sesleriyle uyanır, çiçek kokuları karışmış mis gibi havayı koklardı. Yöremiz, oldukça fantastik bir yapıya sahip olduğu için de ayrı bir güzellik sunardı. Daha önceleri dağlarımızda tepelerimizde sedir ormanları varmış. Biz bunları göremedik. Yöremizde Keçi kalesi mevkiinin adı orada yaşayan yabanî keçilerden gelirmiş. Bunları yaşlılarımıza sordüğümüzda onlarda görmemiş lakin atalarından duymuşlar. Hepsisi 150-200 yıl öncesine dayanıyor. Biz atalarımızdan böyle bir şehir teslim aldık. Layıkıyla koruduğumuz pek söylenemez.

Kışlık kayıtlar, üzüm ve ürünleri, et ve ürünleri, buğday ve ürünleri esas ana temayı oluşturmuş. Çerezlikler yan ürün, aynı elma, armut, erik, alıç, iğde, muşmula, badem, enek (kayısı çekirdeği), ayçiçeği ve Hint kenevir (çetene) bunlara örnektir. Kabak ne kadar çerezlik de olsa, yöresel ürünlerimizden olduğu için ana temaya dahil edilebilir.

Çalışamayacak kadar yaşlı olan ninelerimizin bile kendine has yadsınamayacak işleri vardı. Çocuklara masal ve geçmiş anlatıp heyecanlı saatler geçirmelerinin yanında kim bilir yazısız tarihimizi, kültürümüzü yeni nesillere aktarır.